

Олена Антонюк

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна)
antonuk@donnu.edu.ua

УДК 347.9+347.23

ЮРИСДИКЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Анотація. Юрисдикційна складова права на доступ до суду має одне з вирішальних значень з огляду на те, що правова невизначеність критеріїв розмежування компетенції різних видів судів робить ілюзорним конвенційне право на справедливий суд, обумовлюючи ситуацію, за якої одна й та сама справа може бути прийнята до розгляду різними судами, або ж особі може бути відмовлено у відкритті провадження судами різних юрисдикцій з огляду на різні підходи до розуміння судової юрисдикції. Аналіз судової практики свідчить про найбільшу кількість “конфліктів” у визначенні юрисдикції справ щодо захисту права власності, зокрема, в яких беруть участь суб’єкти владних повноважень. Оновлення процесуального законодавства позитивно вплинуло на деталізацію відповідних критеріїв, сприяло конкретизації юрисдикції справ, у яких захищається право власності.

Метою статті є розкриття критеріїв визначення належного суду як передумови права на доступ до суду у справах щодо захисту права власності.

Звернення на захист приватного права, навіть за умови участі у справі суб’єкта владних повноважень, не підпадає під адміністративну юрисдикцію і залежно від суб’єктного складу має вирішуватися у межах цивільної або господарської юрисдикції.

Критеріями розмежування судової юрисдикції є суб’єктний склад, характер спірних правовідносин і мета звернення до суду. У визначенні предметної юрисдикції господарського суду використано два різних підходи – віднесення до неї всіх спорів, що виникають у зв’язку зі здійсненням господарської діяльності, а інших справ – лише якщо це передбачено у законі.

Важливе значення під час розмежування господарської та адміністративної юрисдикції має предметна характеристика справи, тобто характер спірних правовідносин. Необхідною умовою адміністративної юрисдикції є спір із суб’єктом владних повноважень, що здійснює владні управлінські функції у таких спірних правовідносинах. Акти органів держави або місцевого самоврядування, якими реалізуються волевиявлення держави або територіальної громади як учасника цивільно-правових відносин і з яких виникають, змінюються, припиняються цивільні права й обов’язки, не належать до правових актів управління, а спори щодо їхнього оскарження мають

© Олена Антонюк, 2018

приватноправовий характер. Такий підхід сприяє правильному визначенню належних відповідачів і дотриманню правил суб'єктної юрисдикції. Нормативне врегулювання меж господарської юрисдикції досліджуваних справ забезпечує правову визначеність у питаннях реалізації права на доступ до суду.

Ключові слова: право на доступ до суду; суд, встановлений законом; предметна юрисдикція; приватноправові відносини; суб'єкт владних повноважень.

Одним з елементів конвенційного права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)¹) є право особи на розгляд справи судом, встановленим законом. Така можливість забезпечується, зокрема, положеннями процесуального законодавства щодо юрисдикції.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у п. 24 рішення у справі “Сокурєнко і Стригун проти України”² наголосив на тому, що фраза “встановленого законом” поширюється як на правову основу самого існування “суду”, так і на дотримання судом норм, які регулюють його діяльність. Термін “судом, встановленим законом” передбачає всю організаційну структуру судів, включно з питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів.

У пункті 32 рішення у справі “Безіменна проти Російської Федерації” ЄСПЛ зазначив, що правила визначення параметрів юрисдикції, які застосовуються до різних судів у межах мережі судових систем держав, розроблені з метою забезпечення належного застосування правосуддя. Проте такі правила та їхнє застосування не повинні обмежувати сторони у використанні доступного засобу правового захисту (пункти 23, 26 рішення у справі “Леоні проти Італії”)³.

Розмежування юрисдикційних повноважень між судами підпорядковано гарантіям права кожної людини на ефективний судовий захист (п. 3.2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 9 вересня 2010 р. № 19-рп/2010⁴).

Національна судова система у питаннях юрисдикції не діє за принципами “єдиного вікна”, у разі порушення правил юрисдикції постановляється ухвала про відмову у відкритті провадження або про його закриття, якщо суд встановить відповідну обставину після відкриття справи. У Господарському процесуальному кодексі України (далі –

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.05.2018).

² Рішення Європейського суду з прав людини від 20 липня 2006 р. у справі “Сокурєнко і Стригун проти України” URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_115 (дата звернення 12.06.2018).

³ Постановление Европейского суда по правам человека от 22 декабря 2009 г. по делу “Безымянная против Российской Федерации” <<https://www.lawmix.ru/vas/33523?page=2>> дата обращения 12 Июнь 2018.

⁴ Рішення Конституційного Суду України від 9 вересня 2010 р. № 19-рп/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10> (дата звернення: 15.05.2018).

ГПК України)⁵, як і в інших процесуальних кодексах, на випадок порушення правил юрисдикції не запроваджено механізму передання матеріалів справи до суду іншої юрисдикції (на кшталт передбаченого на випадок порушення правил підсудності).

Обов'язок перевіряти дотримання особою правил юрисдикції покладений на суд першої інстанції. Якщо ж “юрисдикційний фільтр” не спрацював у суді першої інстанції, то відповідна помилка має бути усунута судом апеляційної та касаційної інстанції під час розгляду відповідних скарг. Вирішення юрисдикційних питань ускладнюється неналежним рівнем їхньої правової визначеності, передусім у справах щодо захисту права власності у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень. Доволі часто судові рішення у таких справах скасовуються у зв'язку з порушенням юрисдикції вже на стадії касації, з огляду на що позивач втрачає час і починає спочатку процес захисту своїх прав, але вже у суді іншої юрисдикції.

Щодо ступеня наукової розробки цієї тематики слід зазначити, що здебільшого у науковій літературі розглядалися питання господарської юрисдикції та її відмежування від цивільної й адміністративної юрисдикції. Окреслені питання досліджували, зокрема, такі вчені, як В. Беляневич, В. Борденюк, О. Бринцев, О. Віхров, С. Демченко, В. Карабань, Т. Коломоєць, В. Комаров, Н. Кузнєцова, Д. Луспеник, Ю. Осипов, О. Пасенюк, І. Побірченко, В. Резнікова, В. Сердюк, Д. Шадура, В. Щербина.

Проте питання юрисдикції у справах щодо захисту права власності залишаються недостатньо дослідженими і доволі дискусійними. Відсутність єдності позицій у науковій літературі за обраною темою, а також суперечність позицій судів негативно впливає на правотворчу і правозастосовну діяльність, знижуючи ефективність захисту права власників.

Зазначене обумовлює актуальність питань конкретизації критеріїв визначення юрисдикції справ щодо захисту права власності та перспективи подальшого дослідження відповідних проблем.

Метою дослідження є розкриття критеріїв визначення належного суду як передумови права на доступ до суду у справах щодо захисту права власності.

Як наголошує ЄСПЛ у п. 35 рішення у справі “Голдер проти Сполученого Королівства”:

<...> немислимо, щоб ч. 1 ст. 6 Конвенції містила докладний опис наданих сторонам процесуальних гарантій у цивільних справах і не захищала б передусім те, що дає можливість практично користуватися такими

⁵ Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 15.05.2018).

гарантіями – доступу до суду. Такі характеристики процесу, як справедливість, публічність і динамізм, позбавляються сенсу, якщо немає самого судового розгляду⁶.

Як зазначає О. Хотинська-Нор:

Зазвичай проблеми в розмежуванні юрисдикцій виникають у разі, якщо при визначенні критеріїв такого розмежування закон виходить із різнопланових ознак, не узгоджених між собою, внаслідок чого один і той самий спір формально може бути розглянутий судами різних юрисдикцій. <...> неправильне тлумачення національними судами меж судової юрисдикції, відсутність законодавчо передбаченої можливості передачі справи за належністю до суду іншої юрисдикції призводить до того, що сторонам фактично відмовляють у судовому захисті⁷.

Як зауважив І. Побірченко, юрисдикція спору характеризує відповідність між здатністю спорів бути підвідомчими певному державному органу і здатність відповідних органів в силу їх природи вирішувати дані спори. У разі їх невідповідності виникає проблема, що вирішується шляхом зміни підвідомчості спору або в окремих випадках шляхом перетворення сутності органу, до компетенції якого віднесене вирішення даного спору. Зміст спору та форма його вирішення перебувають у нерозривній єдності⁸.

Тобто віднесення вирішення певного кола справ до компетенції певного виду юрисдикції обумовлено не довільною волею законодавця, а сутністю спору і процесуальними умовами для їх розгляду у межах певної юрисдикції.

На значенні юрисдикційної складової права на судовий захист наголошено у ст. 2 нової редакції ГПК України у контексті завдань господарського судочинства щодо вирішення судом спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, та розгляду інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду. У статті 4 ГПК України передбачено право на звернення до господарського суду за захистом своїх прав та за-

⁶ Голдер (Golder) против Соединенного Королевства: решение Европейского суда по правам человека от 21 февраля 1975 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_086/print1509609501257994 (дата обращения: 12.06.2018).

⁷ О Хотинська-Нор, 'Право на "суд, встановлений законом" як структурний елемент права на справедливий суд: український контекст' (*Адвокат*, 2015) <<http://iadvocate.com.ua/pravo-na-sud-vstanovlenyj-zakonom-yak-strukturnyj-element-prava-na-spravedlyvyj-sud-ukrayinskyj-kontekst/>> дата звернення 12 Червень 2018.

⁸ І Побірченко, *Вибране* (Освіта України 2013) 507, 509-510.

конних інтересів лише у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду⁹.

Однією з новел ГПК України (глава 2) стало врегулювання предметної, суб'єктної, інстанційної і територіальної юрисдикції господарських судів. Як і попередня редакція, чинна редакція ГПК України не містить визначення поняття юрисдикції, відсутнє визначення і видів юрисдикцій.

Відповідно до постанови Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 368/1158/16-ц:

Судова юрисдикція – це інститут права, що покликаний розмежувати між собою компетенцію різних ланок судової системи і різні види судочинства, якими є цивільне, кримінальне, господарське та адміністративне. Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами певного виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ¹⁰.

Розмежування справ господарської, цивільної та адміністративної юрисдикції здійснюється одночасно за суб'єктним складом і характером та змістом спірних правовідносин.

О. Бринцев вважає, що застосування суб'єктного критерію призводить до можливості різних судів вирішувати однорідні відносини, тобто відбувається конфлікт юрисдикції, оскільки органи державної влади чи місцевого самоврядування є юридичними особами, тому можуть бути стороною як в господарському, так і в адміністративному спорі¹¹.

Якщо при розмежуванні функціональної та територіальної юрисдикції зазвичай не виникає питань, то проблеми розмежування предметної юрисдикцій в Україні зумовлені неузгодженістю критеріїв його здійснення¹².

На думку В. Резнікової, вітчизняне судочинство пішло хибним шляхом, коли в основу розмежування судових юрисдикцій із прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України)¹³ було покладено такий загальний критерій, як публічний характер спору.

⁹ Господарський процесуальний кодекс України (н 5).

¹⁰ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 368/1158/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506124> (дата звернення: 12.06.2018).

¹¹ О. Бринцев, *Розмежування компетенції адміністративних і господарських судів: проблеми та перспективи* (Право 2007) 32.

¹² М. Вікторчук, 'Розмежування юрисдикції адміністративних і господарських судів в Україні' (2016) 3 Науковий часопис Національної академії прокуратури України 50.

¹³ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 36, 37. Ст. 446.

Він є надто невизначеним, оскільки відсутні чіткі теоретико-методологічні засади розмежування повноважень між цивільними, адміністративними та господарськими судами¹⁴.

Т. Коломоєць наголошує на тому, що виокремлення критеріїв розмежування має супроводжуватися нормативним закріпленням засад розподілу адміністративної і господарської юрисдикції, а у КАС України слід акцентувати увагу на участі суб'єкта публічної адміністрації та публічному спрямуванні (характері) справи¹⁵.

Щодо характеру спірних правовідносин у ч. 1 ст. 20 ГПК України передбачено:

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті) (йдеться про справи, віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності. – О. А.) та інші справи у визначених законом випадках¹⁶.

Отже, під час визначення предметної юрисдикції господарського суду використано два різних підходи – віднесення до неї всіх спорів, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності (у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»¹⁷ ідеться про справи, що виникають із господарських правовідносин), а інших справ – у випадках, передбачених у законі.

У частині 1 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України)¹⁸ використано інший підхід – закріплене загальне правило розгляду справ у порядку цивільного судочинства, а винятки мають бути прямо передбачені (зокрема, у ГПК України чи у КАС України).

Важливою для правової визначеності питань юрисдикції справ щодо захисту права власності стала норма п. 6 ч. 1 ст. 20 ГПК України, згідно з якою до господарської юрисдикції належать спори

<...> щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, а також справи у спорах щодо майна, що є предме-

¹⁴ В Резнікова, 'Підвідомчість справ господарським судам України: проблеми теорії та практики' [2014] 1(99) Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Правові науки 29.

¹⁵ Т Коломоєць, 'Розмежування юрисдикційних повноважень між адміністративними та господарськими судами: окремі питання сьогодення' (2009) 1 Вісник Запорізького національного університету 77.

¹⁶ Господарський процесуальний кодекс України (н 5).

¹⁷ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 15.05.2018).

¹⁸ Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 15.05.2018).

том забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці¹⁹.

З цього правила є два винятки: за суб'єктною ознакою – справи, в яких стороною є фізична особа, яка не є підприємцем (цивільна юрисдикція – абзац 2 ч. 1 ст. 19 ЦПК України²⁰) та справи щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності (адміністративна юрисдикція – ст. 267 КАС України²¹).

Зазначена норма має сприяти упорядкуванню правозастосовної практики щодо вирішення питання юрисдикції таких справ, що є доволі дискусійними.

Як було зауважено Великою Палатою Верховного Суду:

Господарський спір підвідомчий господарському суду, зокрема, за таких умов: участь у спорі суб'єкта господарювання; наявність між сторонами, по-перше, господарських відносин <...>; і, по-друге, – спору про право, що виникає з відповідних відносин; наявність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення спору господарським судом; відсутність у законі норми, що прямо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції.

У випадку, якщо суб'єкт <...> у спірних правовідносинах не здійснює владних управлінських функцій щодо іншого суб'єкта, який є учасником спору, такий спір не має встановлених нормами Кодексу адміністративної юрисдикції України ознак справи адміністративної юрисдикції <...>²².

Тобто сама по собі участь у спорі суб'єкта владних повноважень не дає підстав ототожнювати спір із публічно-правовим та відносити його до справ адміністративної юрисдикції. Необхідно з'ясувати, у зв'язку з чим виник спір та за захистом яких прав особа звернулася до суду²³.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 21 березня 2018 р. у справі № 536/233/16-ц зауважила:

Реалізуючи дискрецію при визначенні предметної юрисдикції справ, суди повинні виходити з суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин справи²⁴.

¹⁹ Господарський процесуальний кодекс України (н 5).

²⁰ Цивільний процесуальний кодекс України (н 17).

²¹ Кодекс адміністративного судочинства України (н 13).

²² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 червня 2018 р. у справі № 909/760/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506007> (дата звернення: 12.06.2018).

²³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 826/7431/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506132> (дата звернення: 12.06.2018).

²⁴ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 р. у справі № 536/233/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73565908> (дата звернення: 12.06.2018).

Спiрним є твердження про дискрецію при визначеннi предметної юрисдикції. Термiн “дискреція” зазвичай використовують у значеннi розсуду. Семантичний та етимологiчний аналізи понять “дискреція”, “розсуд” свiдчать про їхню подiбнiсть, а у перекладі з iнших мов вони мають такі значення, як: розсуд, свобода дiй, вiльний вибiр, право розсуду, розсудливiсть, обережнiсть, наданi на власний розсуд, що дiють за власним розсудом²⁵. Питання юрисдикції не є питаннями розсуду суду, а їхнє нормативне врегулювання є iмперативним.

Публiчно-правовий спiр, на який поширюється юрисдикція адмiнiстративних судiв, є спором мiж учасниками публiчно-правових вiдносин i стосується саме цих вiдносин, а приватноправовi вiдносини характеризуються наявнiстю майнового чи немайнового особистого iнтересу учасника. Спiр має приватноправовий характер, якщо вiн обумовлений порушенням або загрозою порушення приватного права чи iнтересу конкретного суб’єкта, що пiдлягає захисту у спiсiб, передбачений законодавством для сфери приватноправових вiдносин, навіть якщо до порушення приватного права чи iнтересу призвели управлiнські дiї суб’єктiв владних повноважень. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у справі № 804/20798/14²⁶ зробила висновок про те, що iснування спору про право мiж учасниками справи (позивачем i третьою особою) з пiдстав невиконання третьою особою умов договорiв виключає розгляд справи за правилами адмiнiстративного судочинства. У позовних вимогах ставилося питання про скасування рiшення державного реєстратора з огляду на те, що покупець на виконання умов договорiв купiвлi-продажу цiнних паперiв та про пайову участь у будiвництвi об’єкта нерухомостi не здiйснив процедури погашення цiльових облiгацiй, тому не набув майнових прав на об’єкт нерухомостi, отже, реєстрацiйнi дiї були вчиненi безпiдставно.

Найбiльш дискусiйними у судовiй практицi є визначення юрисдикції земельних спорiв за участю суб’єктiв владних повноважень. Наприклад, Верховний Суд у постановi вiд 6 червня 2018 р. у справі № 911/4062/16 наголосив на тому, що

<...> вимогу про визнання рiшення такого суб’єкту незаконним можна розглядати як спiсiб захисту порушеного цивiльного права та пред’являти до суду для розгляду у порядку цивiльного або господарського судочинства, якщо фактично пiдгрунтям i метою пред’явлення позовної вимоги про визнання рiшення незаконним є оспорювання цивiльного

²⁵ А Грiнь, ‘Дискреція як особливий елемент повноважень органiв виконавчої влади’ (2014) 3 Часопис Київського унiверситету права 98.

²⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду вiд 30 травня 2018 р. у справі № 804/20798/14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506096> (дата звернення: 12.06.2018).

права особи (зокрема, права власності на землю), що виникло *в результаті та після* (курсив наш. – О. А.) реалізації рішення суб'єкта владних повноважень²⁷.

Оскільки позивач звернувся до господарського суду з позовом про визнання недійсним наказу Головного управління Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) про надання земельної ділянки у власність фізичній особі та скасування у Поземельній книзі запису про надання земельної ділянки у приватну власність, то такий спір є приватноправовим. При цьому незазначення власника спірної земельної ділянки (фізичної особи) під час подання позову відповідачем не є підставою для розгляду спору господарськими судами, адже предмет спору безпосередньо стосується прав та обов'язків такої фізичної особи.

Головним у розмежуванні господарської та адміністративної юрисдикції є з'ясування питання, чи здійснює суб'єкт владних повноважень у спірних правовідносинах владні управлінські функції щодо іншого суб'єкта.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 30 травня 2018 р. у справі № 368/1158/16-ц зазначає:

Конституційний Суд України у п. 4 мотивувальної частини рішення від 16 квітня 2009 року справи № 7-рп/2009 (про скасування актів органів місцевого самоврядування) зазначив, що органи місцевого самоврядування, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, приймають нормативні та ненормативні акти. <...> У зв'язку з прийняттям цих рішень виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, у тому числі отримання державного акта на право власності на земельну ділянку, укладення договору оренди землі.

Отже, у разі прийняття суб'єктом владних повноважень рішення про передачу земельних ділянок у власність (тобто ненормативного акта, який вичерпує свою дію після його реалізації) подальше оспорювання правомірності набуття фізичною чи юридичною особою спірної земельної ділянки має вирішуватися в порядку цивільної (господарської) юрисдикції, оскільки виникає спір про право цивільне²⁸.

²⁷ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 червня 2018 р. у справі № 911/4062/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74508788> (дата звернення: 12.06.2018).

²⁸ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 368/1158/16-ц (п 10).

О. Лісовська та О. Українчук зазначають:

Що стосується земельних правовідносин, учасниками яких є суб'єкти господарської діяльності, вони також похідні від господарських правовідносин і нерозривно пов'язані з ними. Земельні спори, які розглядаються господарськими судами України, зазвичай пов'язані зі зміною форми або суб'єкта власності на землю чи з врегулюванням договірних відносин з приводу землі. <...> земельні правовідносини, на яких засновуються ці спори, не є адміністративними відносинами і публічно-правовий елемент у них не є визначальним²⁹.

Проте Т. Коломоєць вважає, що запропоновані принципи розмежування двох юрисдикцій суперечать вихідним засадам теорії державного управління, сутності владно-управлінських відносин і не вписуються у зміст такого явища, як “публічно-правові відносини”, а тому не можуть слугувати правилами розмежування господарської та адміністративної юрисдикції³⁰.

Розгляд майнових спорів, пов'язаних із земельними відносинами, сторонами в яких є юридичні особи, а також громадяни, які набули статус суб'єкта підприємницької діяльності, здійснюють господарські суди, а всі інші – вирішуються у порядку цивільного судочинства, крім спорів, зокрема, щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при реалізації ними управлінських функцій у сфері земельних правовідносин, вирішення яких віднесено до компетенції адміністративних судів (п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 7 “Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ”)³¹.

Наприклад, у справі щодо оскарження рішення органу місцевого самоврядування про затвердження проекту землеустрою та передачу земельної ділянки в оренду юридичній особі, яка, на думку позивачів, набула таке право оренди неправомірно, Велика Палата Верховного Суду зауважила:

Укладення договору оренди у встановленому законом порядку являтиметься реалізацією цього рішення <...>, з цього моменту адміністративні правовідносини між суб'єктом владних управлінських функцій та фізичною чи юридичною особою трансформуються у цивільні правовідносини між орендодавцем та орендарем³².

²⁹ Олена Лісовська та Олег Українчук, ‘...і запланований хаос’ [2005] 42(570) Дзеркало тижня 11.

³⁰ Коломоєць (н 15).

³¹ Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-04> (дата звернення: 15.05.2018).

³² Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 150/928/14-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440150> (дата звернення: 15.05.2018).

Іншу справу, предметом спору в якій було рішення міськради про відмову в наданні дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність, Велика Палата Верховного Суду віднесла до адміністративної юрисдикції з огляду на те, що отримання дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки не означає позитивного рішення про надання її у власність. Вона дійшла висновку, що міськрада під час прийняття спірного рішення здійснювала владні управлінські функції, реалізуючи свої контрольні функції³³.

У цій справі суддями Великої Палати Верховного Суду була висловлена окрема думка³⁴, яка мотивована тим, що до укладення договору оренди з моменту звернення особи до органу місцевого самоврядування за дозволом на виготовлення проекту землеустрою тривають переддоговірні відносини щодо можливості укладення договору оренди. Надання дозволу органом місцевого самоврядування на виготовлення проекту землеустрою означає дозвіл особі здійснити певні дії на землі власника, аби мати змогу в подальшому точно визначити предмет оренди. Звернення особи до органу місцевого самоврядування за затвердженням проекту землеустрою означає пропозицію особи визначити конкретний предмет оренди, затвердження якого органом місцевого самоврядування означає, що він погодився з вибором предмета оренди. Тому ці правовідносини виникають і тривають як цивільні, а орган місцевого самоврядування на будь-якому з етапів таких правовідносин не діє як суб'єкт владних повноважень. Така позиція заслуговує на підтримку.

Викликає інтерес справа № 127/16433/17, у якій Велика Палата Верховного Суду зауважила:

Під час визначення предметної юрисдикції справ суди повинні врахувати <...> і мету пред'явлення позову.

Предметом спору в цій справі є скасування рішення органу місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки в постійне користування виконавчому органу міської ради для проектування на ній кладовища тому, що таке рішення, на думку позивачів, прийняте з порушенням екологічних умов, вимог водного та земельного законодавства, всупереч санітарним правилам і нормам, оскільки земельна ділянка, відведена під кладовище, розташована біля річки Південний Буг та слугує джерелом централізованого водопостачання на території Вінницької області, що може завдати негативних наслідків для мешканців територіальної громади³⁵.

³³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 р. у справі № 536/233/16-ц (н 24).

³⁴ Окрема думка, висловлена суддями Великої Палати Верховного Суду у справі № 536/233/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73727774#> (дата звернення: 12.06.2018).

³⁵ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 127/16433/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505957> (дата звернення: 12.06.2018).

Велика Палата Верховного Суду віднесла цей спір до юрисдикції адміністративних судів, оскільки вибуття земель із комунальної власності не відбулося та оскарження законності рішення щодо відведення земельної ділянки здійснюється з метою захисту суспільних інтересів територіальної громади. Вона не знайшла порушення рішенням міськради приватних прав позивачів, зробивши висновок про відсутність спору про право та необхідність дослідження виключно владних управлінських дій і рішень органу місцевого самоврядування, спрямованих на вирішення суспільних потреб територіальної громади³⁶.

Однак захист права власності не зводиться лише до випадків позбавлення об'єкта права власності. Справа стосувалася законності певного використання власності територіальної громади, з чим не погодилися члени такої громади, вважаючи, що при цьому порушуються їхні права у сфері екології.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 4 КАС України:

Публічно-правовий спір – спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку з виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій³⁷.

Необхідною ознакою суб'єкта владних повноважень є здійснення цим суб'єктом владних управлінських функцій саме у тих правовідносинах, у яких виник спір. У цій справі йшлося про здійснення радою права комунальної власності від імені територіальної громади на підставі ст. 172 і ч. 2 ст. 327 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)³⁸.

У пункті 1 Інформаційного листа Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 26 грудня 2005 р. № 3.2.-2005 зазначено:

У випадку, якщо суб'єкт (у тому числі орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа) у спірних правовідносинах не здійснює владні управлінські функції щодо іншого суб'єкта, який є учасником спору, такий спір не має встановлених нормами КАС України ознак справи адміністративної юрисдикції, і, відповідно, не повинен вирішуватись адміністративним судом (курсив наш. – О. А.)³⁹.

³⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 у справі № 127/16433/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505957> (дата звернення: 12.06.2018).

³⁷ Кодекс адміністративного судочинства України (н 13).

³⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.05.2018).

³⁹ Інформаційний лист Верховного Суду України від 26 грудня 2005 р. № 3.2.-2005. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3-2-700-05> (дата звернення: 15.05.2018).

Як роз'яснено у пп. 6 п. 17 постанови Пленуму Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) від 24 жовтня 2011 р. № 10 “Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам”:

До компетенції господарських судів не відноситься розгляд справ у справах:

<...> про оскарження суб'єктом господарювання дій (бездіяльності) органу державної влади, органу місцевого самоврядування, іншого суб'єкта владних повноважень, їхньої посадової чи службової особи, що впливають з наданих їм владних управлінських функцій, якщо ці дії (бездіяльність) не пов'язані з відносинами, у сфері господарювання⁴⁰.

У пункті 21 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) від 1 березня 2013 р. № 3 “Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ” зазначено:

<...> не є публічно-правовим і розглядається у порядку цивільного судочинства спір між органом державної влади та (або) органом місцевого самоврядування (суб'єктом владних повноважень) як суб'єктом публічного права та суб'єктом приватного права – фізичною особою, в якому управлінські дії суб'єкта владних повноважень спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав фізичної особи. У такому випадку це спір про право цивільне, незважаючи на те, що у спорі бере участь суб'єкт публічного права (курсив наш. – О. А.) <...>⁴¹.

Вищий адміністративний суд України у п. 12 постанови Пленуму від 20 травня 2013 р. № 8 “Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів” зайняв іншу позицію:

Земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності, належать до публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів⁴².

⁴⁰ Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 24 жовтня 2011 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11> (дата звернення: 15.05.2018).

⁴¹ Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2013 р. № 3. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13 (дата звернення: 15.05.2018).

⁴² Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 8. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13> (дата звернення: 15.05.2018).

Зазначене роз'яснення ґрунтується на рішенні КСУ від 1 квітня 2010 р. № 10-рп/2010, в якому зауважено, що *при вирішенні* місцевими радами *питань* розпорядження землями територіальних громад, передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян і юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування з земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності *ці ради діють як суб'єкти владних повноважень*⁴³.

Крім того, у ньому зазначено, що:

<...> до публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать і земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності⁴⁴.

Однак вже після прийняття наведеного вище рішення КСУ колегія суддів судової палати в адміністративних справах ВСУ у постанові від 27 квітня 2010 р. у справі № 21-2328во09 за позовом товариства з обмеженою відповідальністю до міської ради про визнання дій протиправними та скасування рішень обґрунтувала іншу позицію. Предметом спору у цій справі були рішення міської ради про дозвіл на виготовлення технічної документації для оформлення договору оренди земельної ділянки, про затвердження проекту відведення земельної ділянки для будівництва та обслуговування кондитерського цеху, про дозвіл на викуп земельної ділянки та про затвердження звіту про грошову оцінку земельної ділянки. Підставою позову було порушення права власності позивача на земельну ділянку. ВСУ зазначив, що земельні відносини поділяються на публічні і приватні. Відповідно, і спори в таких відносинах можуть бути як публічно-правовими, так і приватноправовими (цивільними, господарськими). Відповідно до ст. 172 ЦК України: 'Територіальні громади набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через органи місцевого самоврядування у межах їхньої компетенції, встановленої законом'⁴⁵. Рада у справі, що розглядалася, виступала як суб'єкт цивільних правовідносин і мала такий самий правовий статус, що й інші учасники цих відносин, реалізуючи право розпорядження земельною ділянкою, яка перебувала у її власності, при здійсненні повноважень власника землі вона є рівноправним суб'єктом земельних відносин, дії якого спрямо-

⁴³ Рішення Конституційного Суду України від 1 квітня 2010 р. № 10-рп/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10> (дата звернення: 15.05.2018).

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Цивільний кодекс України (н 38).

вані на реалізацію права розпоряджатися землею. Тому помилковим був висновок про те, що позов може бути розглянутий за правилами КАС України.

В окремій думці, висловленій судьями Великої Палати Верховного Суду у справі № 536/233/16-ц⁴⁶, зазначається, що рішення КСУ слід розуміти так, що компетенція адміністративних судів поширюється на земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності, лише якщо цей орган місцевого самоврядування у спірних правовідносинах діяв як суб'єкт владних повноважень. Це не означає, що земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як органом, через який діє територіальна громада у цивільних відносинах, мають розглядатись за КАС України – навпаки, такі спори мають розглядатись загальними чи господарськими судами.

Аналогічна позиція була відображена й у п. 1 постанови Пленуму ВКСУ від 17 травня 2011 р. № 6 “Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних правовідносин”, в якому роз'яснено, що:

<...> органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування у правовідносинах щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності <...> діють як органи, через які держава або територіальна громада реалізують повноваження власника земельних ділянок (курсив наш. – О. А.)⁴⁷.

У таких відносинах держава або територіальні громади є рівними учасниками земельних відносин з іншими юридичними та фізичними особами, зокрема й із суб'єктами підприємницької діяльності. Індивідуальні акти органів держави або місцевого самоврядування, якими реалізуються волевиявлення держави або територіальної громади як учасника цивільно-правових відносин і з яких виникають, змінюються, припиняються цивільні права й обов'язки, не належать до правових актів управління, а спори щодо їхнього оскарження мають приватноправовий характер, тому вони підвідомчі господарським судам.

Наведені проблемні питання розмежування компетенції господарських та адміністративних судів зумовлені, головним чином, доктринаю поділу права на приватне і публічне, що закладена в КАС України.

⁴⁶ Окрема думка, висловлена судьями Великої Палати Верховного Суду у справі № 536/233/16-ц (н 34).

⁴⁷ Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних правовідносин: постановва Пленуму Вищого господарського суду України від 17 травня 2011 р. № 6. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006600-11 (дата звернення: 15.05.2018).

Кожен вид судочинства має своїм предметом спори, що виникають або з певного типу приватних, або з певного типу публічних правовідносин. Так, конституційне, кримінальне та адміністративне судочинство мають своїм завданням вирішення спорів у публічній сфері, цивільне – розгляд і вирішення відповідних приватних спорів. І лише господарське судочинство намагається поєднати в собі розгляд як приватних, так і публічних спорів⁴⁸.

Для прикладу, у постанові від 30 травня 2018 р. у справі № 907/1215/15 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що:

<...> спір у справі не стосується оскарження рішень, дій чи бездіяльності Виконкому та КП “БТІ м. Ужгород” як суб’єктів владних повноважень при здійсненні ними владних управлінських функцій щодо державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, а є спором про визнання недійсними та скасування результатів їх дій – відповідного свідоцтва про право власності на нерухоме майно й запису про державну реєстрацію цього права.

<...> підґрунтям і метою пред’явлення позовних вимог у цій справі є визнання недійсними й скасування актів, які, за твердженням позивача, порушують права ПКП “Ресурс-Захід” на належне йому нерухоме майно, тобто має місце оспорювання цивільного права особи, яке виникло в результаті та після реалізації рішень суб’єктів владних повноважень, що свідчить про приватноправовий, а не публічно-правовий характер спірних правовідносин⁴⁹.

Велика Палата Верховного Суду зауважила, що позов стосується визнання недійсними і скасування свідоцтва про право власності на нерухоме майно та запису про державну реєстрацію цього права, якими посвідчено право власності на нерухоме майно фізичної особи, тому спір належить до цивільної юрисдикції.

У постанові від 4 квітня 2018 р. Велика Палата Верховного Суду зробила правовий висновок про відсутність публічно-правового спору у справі № 817/1048/16 за позовом до приватного нотаріуса, в якому товариство просило визнати протиправними та скасувати рішення відповідача про реєстрацію права оренди на земельні ділянки, оскільки відбулася повторна реєстрація права оренди на ті самі земельні ділянки за іншою юридичною особою. Велика Палата Верховного Суду зазначила, що питання правомірності укладення цивільно-правових угод, на підставі яких відбулися реєстраційні дії, обов’язково стане перед судом, який

⁴⁸ Коломоєць (н 15).

⁴⁹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 907/1215/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505882> (дата звернення: 12.06.2018).

буде вирішувати цей спір. Звернувшись із позовом, позивач має на меті захистити своє право користування майном шляхом скасування реєстрації речового права, належного іншій особі. Позов до суду спрямований на позбавлення цієї юридичної особи речових прав на земельні ділянки, тому така особа має бути відповідачем, а не третьою особою, яка не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача. Права, які позивач вважає порушеними, порушені діями третьої особи, тому без правової оцінки відносин із нею спір не може бути вирішено, а майнове право не може бути захищене ефективно, тому спір може бути вирішено в порядку господарського судочинства⁵⁰.

Висновки. Критеріями розмежування судової юрисдикції є суб'єктний склад, характер спірних правовідносин і мета звернення до суду. У визначенні предметної юрисдикції господарського суду використано два підходи – віднесення до неї всіх спорів, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності, а інших справ – у випадках, передбачених у законі.

Визначальне значення під час розмежування господарської та адміністративної юрисдикції має предметна характеристики справи, тобто характер спірних правовідносин. Необхідною умовою адміністративної юрисдикції є спір із суб'єктом владних повноважень, що здійснює владні управлінські функції у таких спірних правовідносинах. Акти органів держави або місцевого самоврядування, якими реалізуються волевиявлення держави або територіальної громади як учасника цивільно-правових відносин і з яких виникають, змінюються, припиняються цивільні права й обов'язки, не належать до правових актів управління, а спори щодо їхнього оскарження мають приватноправовий характер. Такий підхід також сприяє правильному визначенню належних відповідачів і дотриманню правил суб'єктної юрисдикції. Нормативне врегулювання меж господарської юрисдикції досліджуваних справ забезпечує правову визначеність у питаннях реалізації права на доступ до суду.

REFERENCES

List of legal documents Legislation

Legislation

1. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 6 lystopada 1991 r. № 1798-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).

⁵⁰ Постанова Верховного Суду від 23 травня 2018 р. у справі № 822/1673/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74204006> (дата звернення: 15.05.2018).

2. Kodeks administratyvnogo sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Justice of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 6 lypnia 2005 r. № 2447-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 35, 36, 37. St. 446 (in Ukrainian).
3. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
4. Pro sudoustrii i status suddiv [On the Judiciary and the Status of Judges]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 2 chervnia 2016 r. № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 16 sichnia 2003 r. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
6. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 18 bereznia 2004 r. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).

Cases

7. Golder (Golder) protiv Soedinennogo Korolevstva: reshenie Evropeyskogo suda po pravam cheloveka ot 21 fevralya 1975 g. [Judgment of the European Court of Human Rights dated February 21, 1975 Golder v. the United Kingdom]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_086/print1509609501257994 (accessed: 12.06.2018) (in Russian).
8. Informatsiinyi lyst Verkhovnoho Sudu Ukrainy [Information letter of the Supreme Court of Ukraine] vid 26 hrudnia 2005 r. № 3.2.-2005. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3-2-700-05> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
9. Okrema dumka, vyslovlена suddiamy Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Separate Opinion Expressed by Judges of the Grand Chamber of the Supreme Court] u spravi № 536/233/16-ts. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73727774#> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
10. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 r. u spravi № 368/1158/16-ts. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506124> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
11. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 6 chervnia 2018 r. u spravi № 909/760/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506007> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
12. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 r. u spravi № 826/7431/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506132> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
13. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 21 bereznia 2018 r. u spravi № 536/233/16-ts. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73565908> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
14. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 roku u spravi № 804/20798/14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506096> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
15. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 6 chervnia 2018 r. u spravi № 911/4062/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74508788> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
16. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 r. u spravi № 150/928/14-a. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440150> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).

17. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 u spravi № 127/16433/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505957> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
18. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 30 travnia 2018 r. u spravi № 907/1215/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505882> (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
19. Postanovlenie Evropeyskogo sudu po pravam cheloveka ot 22 dekabrya 2009 g. po delu "Bezmyannaya protiv Rossiyskoy Federatsii" [Ruling of the European Court of Human Rights dated December 22, 2009 in the Case of Bezmyannaia v. the Russian Federation] <<https://www.lawmix.ru/vas/33523?page=2>> accessed 12 June 2018 (in Russian).
20. Pro deiaki pytannia pidvidomchosti i pidsudnosti sprav hospodarskym sudam [On Certain Issues of Jurisdiction and Jurisdiction of Business Courts]: postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy [Resolution of the Plenum of the Supreme Economic Court of Ukraine] vid 24 zhovtnia 2011 r. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
21. Pro deiaki pytannia praktyky rozghliadu sprav u sporakh, shcho vynykaiut iz zemelnykh pravovidnosyn [On Some Issues of the Practice of Consideration of Cases in Disputes Arising from Land Legal Relations]: postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy [The Resolution of the Plenum of the Supreme Economic Court of Ukraine] vid 17 travnia 2011 r. № 6. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006600-11 (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
22. Pro deiaki pytannia yurysdyktsii zahalnykh sudiv ta vyznachennia pidsudnosti tsyvilnykh sprav [On Some Issues of the Jurisdiction of General Courts and Definition of Jurisdiction in Civil Cases]: postanova Plenumu Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav [Resolution of the Plenum of the High Specialized Court of Ukraine for the Examination of Civil and Criminal Matters] vid 1 bereznia 2013 r. № 3. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13 (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
23. Pro okremi pytannia yurysdyktsii administratyvnykh sudiv [On Certain Issues of the Jurisdiction of Administrative Courts]: postanova Plenumu Vyshchoho administratyvnoho sudu Ukrainy [Resolution of the Plenum of the Higher Administrative Court of Ukraine] vid 20 travnia 2013 r. № 8. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
24. Pro praktyku zastosuvannia sudamy zemelnogo zakonodavstva pry rozghliadi tsyvilnykh sprav [About the practice of using land law courts in civil cases]: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy [The Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine] vid 16 kvitnia 2004 r. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-04> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
25. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 1 kvitnia 2010 r. № 10-rp/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
26. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 1 kvitnia 2010 r. № 10-rp/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
27. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine] vid 9 veresnia 2010 r. № 19-rp/2010. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).
28. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 20 lypnia 2006 r. u spravi "Sokurenko i Stryhun proty Ukrainy" [Judgment of the European Court of Human Rights dated

- July 20, 2006 in the Case of Sokurenko and Strygun v. Ukraine]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_115 (accessed: 12.06.2018) (in Ukrainian).
29. Postanova Verkhovnoho Sudu [Decree of the Supreme Court] vid 23 travnia 2018 r. u spravi № 822/1673/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74204006> (accessed: 15.05.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

30. Bryntsev O, *Rozmezhuvannia kompetentsii administratyvnykh i hospodarskykh sudiv: problemy ta perspektyvy* [Delimitation of Competence of Administrative and Economic Courts: Issues and Prospects] (Pravo 2007) (in Ukrainian).
31. Pobirchenko I, *Vybrane* [Selectas] (Osvita Ukrainy 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

32. Hrin A, 'Dyskretsiia yak osoblyvyi element povnovazhen orhaniv vykonavchoi vlady' ['Discretion as a Special Element of Powers Vested in Executive Authorities'] (2014) 3 Chasopys Kyivskoho universytetu prava 98 (in Ukrainian).
33. Khotynska-Nor O, 'Pravo na "sud, vstanovlenyi zakonom" yak strukturnyi element prava na spravedlyvyi sud: ukraïnskyi kontekst' ['Right to "Court Established by Law" as a Structural Element of the Right to a Fair Trial: Ukrainian Context'] (*Advokat*, 2015) <<http://iadvocate.com.ua/pravo-na-sud-vstanovlenyj-zakonom-yak-strukturnyj-element-prava-na-spravedlyvyj-sud-ukrayinskyj-kontekst/>> accessed 12 June 2018 (in Ukrainian).
34. Kolomoiets T, 'Rozmezhuvannia yurysdyktsiinykh povnovazhen mizh administratyvnymy ta hospodarskymy sudamy: okremi pytannia sohodennia' ['Delimitation of Jurisdictional Powers between Administrative and Economic Courts: Separate Issues of the Present'] (2009) 1 Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu 77 (in Ukrainian).
35. Rieznikova V, 'Pidvidomchist sprav hospodarskym sudam Ukrainy: problemy teorii ta praktyky' ['Jurisdiction of Economic Courts of Ukraine over Cases: Issues of Theory and Practice'] [2014] 1(99) Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pravovi nauky 29 (in Ukrainian).
36. Viktorchuk M, 'Rozmezhuvannia yurysdyktsii administratyvnykh i hospodarskykh sudiv v Ukraini' ['Delimitation of Competence of Administrative and Economic Courts in Ukraine'] (2016) 3 Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy 50 (in Ukrainian).

Newpapers

37. Lisovska O ta Ukrainchuk O, '...i zaplanovanyi kaos' ['...And Planned Chaos'] [2005] 42(570) Dzerkalo tyzhnia 11 (in Ukrainian).

Olena Antoniuk

THE JURISDICTIONAL ELEMENT OF THE RIGHT OF ACCESS TO COURT IN CASES OF PROPERTY RIGHT PROTECTION

ABSTRACT. The jurisdictional component of the right of access to court is of crucial importance since due to legal uncertainty of the criteria for delimiting the competence

of courts of different types the conventional right to a fair trial becomes illusory preconditioning the situation where one and the same case may be admitted for consideration by different courts, or courts of different jurisdictions may refuse to open proceedings as requested by a person because of different approaches to the understanding of court jurisdiction. As can be seen from the analysis of court practice, the largest number of “conflicts” arises in respect of determining the jurisdiction of property right protection cases, in particular, those involving entities vested with power. The update of procedural legislation has had a positive impact on the elaboration of respective criteria and allowed to specify more precisely the jurisdiction of cases in which property right is protected.

The purpose of the article is to describe the criteria for determining an appropriate court as a prerequisite of the right of access to court in cases involving property right protection.

A request for protection of a private right, even if an entity vested with power participates in the case, does not come within administrative jurisdiction and, depending on the parties, should be decided within the framework of civil or economic jurisdiction.

The criteria for delimiting court jurisdiction are the following: parties, nature of disputable legal relations and the purpose of legal recourse. In personam jurisdiction of an economic court is determined using two different approaches – it covers all of the disputes arising in connection with economic activities, and other cases come under this jurisdiction only if this is provided for by law.

For delimiting economic and administrative jurisdiction, the crucial factor is the subject matter of a case, i.e., the nature of disputed legal relations. A prerequisite for administrative jurisdiction is a dispute with an entity vested with power which in such disputed legal relations exercises the functions of administration through power. Acts of public authorities or local self-government bodies which implement the will of the State or a territorial community as a party to relations at civil law and which are the basis for the onset, change and termination of civil rights and obligations, are not legal acts of administration, and disputes regarding their appeal are of a private law nature. This approach facilitates correct identification of proper respondents and compliance with the rules of in personam jurisdiction. Statutory regulation of the limits of economic jurisdiction of investigated cases ensures legal certainty in implementation of the right of access to court.

KEYWORDS: right of access to court; court; established by law; in personam jurisdiction; relations at private law; entity vested with power.